

E 157/13

ZÁROLT

É L Ő E R D É L Y

Az „ERDÉLYI SZEMLE“ KÖNYVTARSOROZATA

A SZÉKELYKÉRDÉS

IRTA:

Dr. RUGONFALVI KISS ISTVÁN

EGY. NY. R. TANAR

1 9 4 1

É L Ő E R D É L Y

Az „ERDÉLYI SZEMLE“ KÖNYVTÁRSOROZATA

A SZÉKELYKÉRDÉS

IRTA:

Dr. RUGONFALVI KISS ISTVÁN

EGY. NY. R. TANÁR

1 9 4 1

E 157/13

ZÁROLT

Felelős kiadó: **Sütő-Nagy László.**

Fraternitas R.-T. nyomása — Felelős nyomdáv.: **András László.**

I.

A székelykérdés története

A világháború előtti politikai és gazdasági életünknek egyik legfájdalmasabb sebe volt a székelykérdés. Jelentőségét az mutatja, hogy a kiegyezés korában könyvtárra menő irodalma keletkezett. Ujságcikkek, folyóiratok értekezései, röpiratok, nagyobb lélekzetű tanulmányok, országgyűlési beszédek, kongresszusok tárgyalásai és törvényhatóságok előterjesztései képezik a nagy irodalom fejezeteit. A felvilágosító munkában a székelység magasabb képzettségű tagjain kívül résztvettek jóakaró magyar testvérek is, különösen amikor megsejtették, hogy a székely kivándorlás és a nemkívánatos elemek térfoglalása milyen veszelelmeket rejt méhében.

Természetes, hogy a székelykérdés lényege és megoldása tekintetében hasztalan keressük az egyetértést. A székely nép bajainak forrásáig a legbuzgóbb nyomozók is alig jutottak el, általában csak a felszínen tapogatóztak, a tüneteket látták több-kevesebb alapossággal és ennek megfelelően értéktelen, vagy gyöngye hatású orvosszereket ajánlottak.

A bajt általában a közlekedésügyben látták és azt hitték, hogy ha a Székelyföldet célszerű vasúti hálózattal és kedvező tarifával közelebb hozzák az ország központjához, meggyógyulnak a legsúlyosabb gazdasági bajok; mások a székelyföldi gazdasági élet elmaradottságában látták a bajok forrását és csalahatatlannak látszó statisztikai számokkal igazolták, hogy a mezőgazdaság, ipar és kereskedelem fejlesztése lenne az egyetlen orvosság. Bár már 1862-ben keletkezett egy alap a székelykérdés megoldására, általánossá lett az a vélemény, hogy a Székelyföld gazdasági bajai a román királyság alapításával és a nemsokára kitört vámháborúval függenek össze, mert a székely ipar akkor elveszítette legjobb piacát. Voltak olyanok is, akik nem hittek abban, hogy a székely nép gazdasági bajai súlyosabbak, mint a perifériákon élő más népeké. Hogy többet beszéltek róla, azt a székelyek aktivitásának és lokálpatriotiz-

musának számlájára írták. A letagadhatatlan nagyfokú szé-
kely kivándorlásban sem láttak veszedelmet, sőt a gyászos kor-
szak anyagiassal felfogásával azt az ország pénzügyei szempont-
jából némelyek hasznosnak tartották, azt állítván, hogy a
szorgalmas, kis igényű nép külföldi keresetének nagy részét
hazaküldi. A kormányoknak általában nem nagy fejtörést oko-
zott a kérdés; megoldása helyett — eltekintve egy gyöngye ak-
ciótól — a fájdalmas problémát politikai zsarolás esz-
közéül használták fel: a szerint jutalmaztak, vagy büntettek,
hogy egyik-másik kerület kormánypárti, vagy ellenzéki képvi-
selőt választott-e?

Röviden összefoglalva egy hosszú korszakon keresztül so-
kat beszéltek és keveset cselekedtek, mert a talmi nacionaliz-
mus, mely színmagyar egzisztenciákat felfalt, hogy magyaro-
sodást ígérő idegeneknek bő táplálékot nyújtson, nem tudott,
nem is akart hinni abban, hogy a magyar nemzetet veszély
fenyegeti.

A veszély most sem mult el, de a magyar közönség nagy-
része kigyógyult az átkos korszak nemzetpusztító szelleméből:
a székekylkérdést, ha beszélni kezdünk róla, bizonyára más
szemüveggel nézi. Nem is kell talán bizonyítgatni, anélkül is
elhiszi, hogy a székekylkérdés, miként a jégbe fagyott őssalla-
tok, megmaradt épségben és él, mint a mumia-sirokban talált
búza csirája.

Nem véletlenül szaladt ki tollamból az őskori hasonlat,
mert a székekylkérdés is messzi nyulik vissza, olyan messzi, hogy
történelmi adatok hiányában csak találgatásokkal tapogatóz-
hatunk keletkezését illetőleg. De így találjuk meg gyökerét,
így állapíthatjuk meg lényegét és orvoslásának módját.

A székekylkérdés akkor kezdődött, amikor a székekylkelyek el-
veszítették a Kárpátok vonalán túl eső területeiket és kényte-
lenek voltak kisebb és gazdasági szempontból silányabb terü-
letre összehuzódni, sőt egy részük kiszakadt a régi közösség-
ből is. Ezen terület nyugati része beékelődött a magyar neme-
sek és a szászok által lakott király földje közé, keleti határa
pedig lassanként a Kárpátok gerincéig huzódott vissza, melyen
túl a XV. században fejlődésnek indult az oláh moldvai vajda-
ság. Minél tovább terjeszkedett ez, annál inkább lehetetlenné
vált a Székekylföld elvesztett területeinek visszaszerzése. A sza-
pora nép szűk és silány területre összeszorítva már Zsigmond
király korában szükségét érezte annak, hogy határait *fegyve-
res erővel* is kiterjessze. Ebből az időből maradt a legelső ada-
tunk arra, hogy a székekylkelyek hatalmasan széthányták azokat a

gyepűket, melyek őket a magyar nemesek földjétől elválasztották és fegyverrel elfoglalták annak egy részét. Attól kezdve megismétlődött ez nemcsak a magyar, hanem a szászok, illetőleg a király földje, sőt Moldva felé is. Az átmeneti sikert azonban soha sem koronázhatta eredmény: a legtöbbször szép szóval, fenyegetéssel meggyőzték őket arról, hogy a jogrend megsértése nélkül a Székelyföld határait nem terjeszthetik ki más nemzetek területeire. Visszavonták tehát csapataikat és újra felhánták és csipkebokrokkal beültették a gyepűvonalat.

Az ismételt kísérletek kétségtelenül azt bizonyítják, hogy a Székelyföld már akkor sem tudta eltartani megszorodott népét, még inkább bizonyítja ezt életszínvonaluk tapasztalható süllyedése és a *társadalmi ellentétek kiélesedése*. A nép rendszerint könnyebben beletörődik sorsának kedvezőtlenebbre fordulásába, mint az előkelőbb osztályok. Székely főemberek és nép együtt fogott fegyvert a Székelyföld határainak kiterjesztéséért, de a sikertelen kísérletek után az egyetértés megszűnt; a székely főemberek régi életnívójuk megtarthatásának csak egyetlen módját látták: ha szolgaságba süllyeszti az addig szabad, nemes népet! Az első kísérletet Mátyás király erélye verte vissza: szigorúan megparancsolta a székely ispánnak, hogy büntesse halállal azt a főembert, aki a népet zsarolja és ősi szabadságában korlátozza. A nagy király után II. Ulászló gyöngé uralma alatt azonban győzött az oligarchia. A székely népet két nagy erdélyi vajda és székely ispán: Báthory István és Szapolyai János törte meg, az előbbi felháborító visszaélések hosszú sorozatával, az utóbbi három évig tartó kemény háborúval. Az előbbinek nevéhez fűződik még a székelység egy részének Brassó szolgaságába juttatása (nem is kellett nagy összeg megvesztegetéséhez!), az utóbbi pedig a Székelyföld gazdasági fejlődését akadályozta meg azon a címen, hogy az Brassó érdekeit sértené. A hasznos katonanép elpusztítása jó előkészület volt a mohácsi gyásznaphoz és az azt követő megpróbáltatásokra.

A mohácsi vész utáni szörnyű pusztítások „szerencsésen” megoldották a székelykérdést is, melynek a lényege a *silány föld és népszaporaság aránytalansága volt*. Törökök, tatárok, románok gondoskodtak arról, hogy a népsűrűség ne okozzon többé gondot. Az erdélyi fejedelemség megalakulása elhárította ugyan a további pusztulás veszedelmét, de újabb problémát vetett fel. Kis államoknak aránylag nagy adminisztrációs költségeik vannak; ehhez járult Erdélyben a szultánnak fizetendő portai adó. A székely nemzetnek emiatt fel kellett áldoznia ősi

adómentességi jogát, az akkori pénzügyi bölcsesség azonban még nem találta meg az arányos és igazságos adóztatás kulcsát. A költségeket egyszerű matematikai művelettel intézte el: az erdélyi három nemzet között *egyenlően* osztotta el a terheket, nem törődve azzal, hogy a székelyek földje a legsilányabb volt, fejletlen gazdasági életük miatt alig lehetett módjuk pénz előteremtésére és a honvédelmi teher is jóval súlyosabban nehezedett rájuk, mint a szászokra, sőt magyar nemesekre is. Ez az igazságtalanság okozta a székely lázadásokat és azok leverése után az embertelen megtorlásokat. Hasztalan fosztotta meg azonban János Zsigmond a székely köznepet birtokától és szabadságától, hasztalan volt Báthory István és Zsigmond kegyetlensége, a székely nép állhatatossága kivívta ősi szabadságát. Nem hiába kötötte Bocskay István fejedelem utódai szívére végrendeletében, hogy a székely nép szabadságának megóvására gondjuk legyen; a nagy erdélyi fejedelmek nemcsak pusztá szabadságukat óvták, hanem a béke évei alatt szaporodó népről is gondoskodtak: úgy Bethlen Gábor, mint Rákóczi György telepítésekkel vezette le szaporodásukat. A Habsburg-korszakban megint az elnyomatás következett. A nagy Kossuth Lajosé az érdem, hogy mindjárt pénzügyminisztersége kezdetén felismerte a székely nép régi nyavalyáját és *azzal a gyors elhatározással és alapos áttekintéssel, mely csak nagy embereket jellemez*, nagyszerű törvényjavaslatot dolgozott ki a szülőföldjükön megélhetést nem találó székelyeknek néptelen kincstári birtokokra telepítése tárgyában. Sajnos, az idő nem kedvezett a törvény végrehajtásának és a 48-as törvények *elvi elismerése* alapján létrejött kiegyezés után — mint annyi más nagy eszméről — erről is megfeledkeztek. A kincstári birtokokkal üzletet csinált... a székelykérdésről csak beszélt, de megoldhatatlanul hagyta a 67-es korszak.

Miután történelmi távlatból bemutattam a székelykérdés lényegét, mielőtt napjaink feladatairól beszélnék, még egy történelmi tanulságra kell reámutatnom.

A székelyeket történelmünk folyamán hol becsmérelték, elnyomták, sőt kiirtani törekedtek, hol pedig dicsérettel illették. A becsmérő és elnyomó korszakok történelmünk legszomorubb és legaljasabb korszakai, midőn öngyilkossáig magasztosult az anyagiasság, a rendi vagy pártpolitikai önzés rövidlátó orgiája. Ilyen korszakban csak azt nézték, hogy a Székelyföldből mennyi hasznot lehetne huzni, ha a székelyeket ősi szabadságuktól megfosztanák. Mátyás király dicsőséges korszaka után a székelyek első nagy ellensége, Báthory István

pld. azt mondta, hogy inkább szeretné, ha Székelyföldet holt-testek borítanák, mintsem székelyek lakják, *mert Őfelségének semmit sem jövedelmez.* Minthogy tudjuk, hogy ez a jeles úr más szempontból milyen keveset törődött a királlyal és az általa összegyűjtött adók és jövedelmek hű beszolgáltatásával, ezen szavai és vérlázító zsarolásai azt igazolják, hogy a *saját* jövedelmeit keveselte és akarta gyarapítani a székely-szabadság eltiprásával. Izabellát és János Zsigmondot is kizárólag pénzügyi szempontok vezérelték... az erdélyi fejedelemség megszerzése után a Habsburg-házi királyokat hasonlóképpen. Kevesen vagyunk életben azok közül, kik az őszirózsás forradalom után vezetőszerpet töltöttünk be és tanui voltunk a felszínre dobott szemét nép olthatatlan gyűlöletének a székelyek iránt. Emlékeimből csak azt idézem fel, midőn Pesten és Debrecenben tüntető körmenetet rendeztek ellenünk és Debrecen kormánybiztosa ultimátumszerűleg követelte tőlem, mint a székely nemzeti tanács elnökétől, hogy minden székelyt távolítsak el Hajdu vármegye és Debrecen területéről. Akkoriban sokat elmélkedtem azon, hogy miért gyűlölnek bennünket, holott csak jót akarunk; végre belenyugodtam abba, ami kezdetben lehetetlennek látszott: gyűlöltek, mert akkoriban mi voltunk egyetlen számba jöhető képviselői a hazaszeretetnek, a nemzeti eszmének és közérdeknek.

A siralmas korszakokkal és förtelmes emberekkel szemben az ideális korszakok és nemzetünk nagy hőroszai nemcsak megbecsülték, hanem ékes szavakkal magasztalták is őseink erényeit, mert a székely vitézség és áldozatkészség mindig ott ragyogott a nemzet glóriájában a dicsőség napjaiban. ékes haditettekben, bőven ontott vérben és a csatatéren emelt testhalmokban. IV. Béla, Nagy Lajos, Hunyadi János, Mátyás király, Bocskay István, Bethlen Gábor, Kossuth Lajos a székelyek erényeiben látták a magyar nemzet legdrágálatosabb kincsét.

Illő dolog ezeket az emlékeket és tanulságokat feleleveníteni most, *midőn a Székelyfölddel több mint ötszáz esztendő*s megoldatlan kérdést nyertünk vissza, még pedig a Székelyföldet megcsonkítva, elpusztítva, életereitől megfosztva, a *kérdést* lényegesen gyarapítva annyira, hogy mai helyzetünkben annak megoldásától nemcsak a székelyek emberségesebb életsorsa és gyarapodása, hanem a magyar nemzet sorsa is függ. *Soha sem volt a székelykérdés annyira magyar kérdés is, mint napjainkban.* Csak a vak nem látja, hogy Magyarország integritásának kulcsát a Székelyföldön rejtette el a Teremtő; a magyar nem-

zet sorsa attól függ, hogy tud-e felelni arra a kérdésre, mely oly régen mered eléje, mégpedig *halogatás nélkül, azonnal, nem szóval, hanem cselekedettel.*

II.

A székelykérdés megoldásának alapelvei

Minden jel arra mutat, hogy a magyar kormány a legnagyobb jóakarattal kezeli a székelykérdést és nem a kérdés fontosságának felismerésén és nem is a jóakaraton mulik, ha azt megoldani nem lesz képes. Eszembe jut egy székely diplomata, Borsos Tamás, mondása, midőn fejedelmét, a nagy Bethlen Gábort, a sors egy elkerülhetetlen fájdalmas feladat elé állította. „A Nagyságod elei elvétették számításokat... és ennek büntetése Felsőged idejében ért meg“.

Ősrégi idők nagy bűnei értek meg és nehezednek reánk a székelykérdésben is! Most felelni kell annak a kormánynak, melynek semmi köze nincs a múlt bűneihez. Az eredményes sáfárkolásnak az a feltétele, hogy *szakítania kell a múlt minden hibájával.*

Bár nem fenyeget most az a veszedelem, hogy a kérdéshez kellő ismeret nélkül, felületesen nyúl a kormány, mégis szükségesnek tartom, hogy a múltban kialakult tanulságokat összefoglaljam.

A több mint ötszáz éves probléma lényege *a kevés, silány föld és népszaporaság aránytalansága* és a székely vezető emberek kivétel nélkül vallott véleménye és kívánsága: *a székelykérdést a Székelyföldön belül kell megoldani!* A régi követelményekhez járul egy új követelmény: *azonnal!*

Kezdjük a legfiatalabb, reményteljes csemetével: *azonnal!*

Miért sürgősebb a dolog, mint régen!? Azért mert régen — bármily fájdalmas volt — biztonsági szelep gyanánt szolgált a kivándorlás lehetősége. Egészen természetes volt az, hogy aki szülőföldjén nem találhatta meg a megélhetés lehetőségét, az elvándorolt. Mielőtt a kultúra a Székelyföldre kiterjesztette szárnyait, a jó vitézek magyar főpapok, főurak és külföldi uralkodók zsoldosai lettek, később a székelyföldi iskolák által nevelt intelligencia nagyrésze — amint mondták — „ment ki Magyarországra“. A katonaság, csendőrség, pénzügy-

őrség és gazdasági élet is falta az értelmes, megbízható, fegyelmezett székely nép fiait. Aki itthon nem talált elhelyezkedést, az nagyobb vándorbotot metszett le és elvándorolt idegen országba, főképpen Romániába és Amerikába, de jutott belőlük a tarka gyarmatvilágba is.

A kivándorlás észlelhető a legrégibb idő óta. Mint a teli pohárra töltött víz, úgy csurgott el a kiváló nép fölöslege. Bizonyára régen is úgy képzelték, mint napjainkban: *a java csurgott el*; akinek volt bátorsága, aki bizott tehetségében, hogy ismeretlen emberek között is megállja helyét, az hagyta el atyái otthonát. A legtöbb azzal az elhatározással, hogy visszatér, ha sorsa jobbra fordul...

Az állandó kivándorlás és sorozatos csapások okozták azt, hogy a Székelyföld lakóinak száma attól az időtől kezdve, hogy létszámukat ki lehet számítani — *évszázadokon keresztül nem gyarapodott*.

A belső vándorlás látszólag nem volt ártalmas. Az országnak mindegy, hogy ez, vagy az a hasznos polgára a határokon belül hol él. Ámde ez csak látszat. *A magyarság gyarapodására az országnak sehol sem lett volna olyan nagy szüksége, mint a keleti határokon.* Ettől eltekintve régóta megfigyelték azt, hogy a székelyek jellegzetes kiváló tulajdonságait idegen földön csak az első generáció őrzi meg épen, a második generáció a különleges faji öntudattal együtt elveszíti a székely erények nagy részét is; egyszerűen: *elmagyarosodik*, ami kétségtelenül minőségi veszteséget jelent. Még nagyobb a veszteség külföldi kivándorlás esetében. Hasztalan hagyja el szülőföldjét minden székely azzal a szent fogadalommal, hogy öreg napjaira visszatér; csak az intelligencia egy része és azok tartják meg ezt a fogadalmat, akik családalapítás után *ideiglenes* munkaalkalom miatt vándorolnak el. Aki idegen földön alapít családot, vagy bedesztkázva kis háza ajtaját és ablakait, egész családjával megy idegen földre, rendszerint ott is marad. Az idegen családi kötelék, a gyermekek elhelyezkedése, a könnyebb és jobb megélhetési mód megfogja és visszatartja őket. „*A te néped leszen az én népem*“ bibliai szentencia alól a székely sem vonhatja ki magát.

Soraim célja a felvilágosítás lévén, nem hallgathatom el azt, hogy amidőn a bécsi döntés után kis körömben buzdítgatni kezdém székely testvéreimet, hogy költözzenek haza, mindennapi munkájuk után élő atyafiak nem egy esetben mondák: *En, uram, hogy a fehér kenyér helyett puliszkát is szűken ehessek...!?*

A hihetetlenül lefokozott igények, szűkös életmód és ezzel szemben a verejtékes küzdelem az otthoni életstílus. Ezt a leg-egyszerűbb ember is tudja és csak azok tévesztik el szem elől, akik boldog együgyűséggel a külföldi magyarok, székelyek és csángók visszatelepítéséről ábrándoznak! Még hivatalos agyakban is él ez a hiú ábránd! *Pedig világos, hogy akiket a nyomorúság és más szomorú körülmények űztek el, azok csak egy gyökeresen megváltozott országba térnek vissza.* Eszembe jut a moldvai magyarok visszatelepítésének ügye a XVIII. században, amikor a magyar király megbízottja előtt *sírva könyörögtek* a nem sokkal előbb kiűzött székelyek, hogy ne vigyék őket Magyarországra. . . . , *de szívesen áttelepedtek Bukovinába!*

Gazdasági és szociális életünknek, a levegőnek, a léleknek meg kell változni, hogy ezt a kérdést komolyan szóba hozzassuk. Kár kiáltó bajainkról hiú ábrándok hangoztatásával elterelni a figyelmet, kár az után szaladni, ami elveszett, mielőtt megmentenénk azt, amit visszaadott Isten kegyelme, de amit újjászületés nélkül veszendőnek kell tekintenünk. .

A kivándorlás lehetősége — hála Istennek! — egyelőre megszűnt. Ma már szó sem lehet arról, hogy a székely népfölösleget akár Románia, akár Amerika befogadja, *de az nem található levezetést hazánkban sem*, mert idekünn éppen elégszer hallottam panaszt a *székely invázióról* és bevallom, nem ok nélkül, mert az ország mai gazdasági és szociális strukturája *nagyobb tömegek* felvételére nem alkalmas. Ha az ügyesebb, megbízhatóbb, fegyelmezettebb és szorgalmasabb székely munkát talál itt, kiszorítja és koldusbotra juttatja benszületett magyar testvérét. A nyomor statisztikája ezzel nem változik, csak a magyar-székely ellentét mélyül. Nekünk, székelyeknek, nem nagy gyönyörűség, hogy a Székelyföld felszabadulása után az első akció a cselédelhelyezés volt. A megbízhatóbb, a jobb és olcsóbb munka nem rossz üzlet. Régi székely politika, amelyhez ragaszkodni fogunk ezután is, hogy szívesen közreműködünk abban, hogy a különleges székely erények fejlesztésével olyan területeken jöjjünk a magyar testvér segítségére, amelyeken elkerülhetetlenül szükség van: katonaság, szellemi foglalkozás, ipar, kereskedelem lennének ezek a terek! Kíváncosnak tartjuk *egyetemes nemzeti szempontból*, hogy a székelyföldi oktatásiügyet ennek tekintetbe vételével rendezzék be. Legyen a jelző: minél több szakiskola és minél kevesebb haszontalan gimnázium. Ezen a téren, a szakoktatás népszerűsítésével, szívesen állunk a mindenkori kormány rendelkezésére, *nem azért, hogy ezáltal a népfölösleg elvezetésére újabb csatornákat nyissunk*

és így egyes székelyeket jobb anyagi helyzetbe hozunk, hanem azért, hogy a magyar nemzetet élethalál harcában segítsünk, de különben fenntartjuk, sőt élesebben hangoztatjuk apáink meggyőződését: a székely népet lehetőleg együtt kell tartani, a székelykérdést a Székelyföldön kell megoldani! Öntudatos székely olyan akciót nem támogat, amely a kivándorlást más irányban előmozdítja, különösen a magyar munkás tömegek esetleges háttérbe szorítására. De különben is mindazok, akiket Isten az elé a nehéz feladat elé állított, hogy a székely nép terheit viseljék, tudják azt, hogy a bécsi döntés után kijött, munkakereső székely testvéreinket milyen nehezen és milyen nagy munkával tudjuk elhelyezni. Mi tudjuk a legjobban, hogy a székely kivándorlás lehetősége bedugult Magyarország felé is.

Nem hiában neveztem azonban a néhai székely kivándorlást biztonsági szelepnek. Szerény véleményem szerint a kivándorlás lehetőségének megszűnése, ezen biztonsági szelep bezárulása által kapcsolódik össze a modern székelykérdés a nemzeti lét problémájával. Ezért voltam bátor a kérdés konplekszumát az azonnal szóval bővíteni, mert minden másban lehet véleménykülönbség, de abban remélhetőleg mindnyájan egyetértünk, hogy az Uristen nem azért adta a székelyföldi dús erdők fáit, hogy azokra az otthoni megélhetés, valamint a kivándorlás lehetőségétől megfosztott székelyek felaggassák magukat.

De a dicséretes egyetértés öröme sem tudja elűzni aggodalmam. Magyar ember hallani sem szereti az azonnal szót. A legnagyobb fokú rosszakarat sem vádolhat bennünket azzal, hogy valaha valami üdvös dolgot elsiettünk volna. Nem ok nélkül lett szállóigévé az erdélyi szász atyafiaknál, hogy a *magyarnak hátul van az esze*. Tény az, hogy szeretünk hátul kullogni, a kor igazságait későn felismerni és ha reánk szakad az idő, Hübele Balázs módjára neki vágni, az új eszméknek utat tévesztett, kifosztott, kicsufolt, szenvedő prófétáivá fajulni. *Ezen a ponton válnak nálunk a szintisza gazdasági és párt-politikán felül álló nagy nemzeti kérdések is politikummá.*

III.

A kérdés gyors megoldásának akadályai.

A székelykérdés gazdasági és pártpolitikán felül álló nagy nemzeti kérdés, amelyhez csak ihletett lélekkel és tiszta kézzel szabad hozzányulni. Teljes mértékben osztom a miniszterelnök ur véleményét, hogy nem szabad a Székelyföld nyomorából politikai tőkét kovácsolni, de kétszeres bűn lenne a régi bűnös úton maradni és politikai zsarolás eszközeként használni. Bármilyen legyen tehát a székelyek politikai hitvallása, a székelykérdést meg kell oldani. *Azonnal meg kell oldani!*

Amde ehhez idő, pénz, a hagyományos magyar politikai bűnökkel gyökeres szakítás és egy szent elhatározás kell.

Vegyük sorra ezeket a súlyos dolgokat! A székelykérdés gazdasági kérdés. *Ezzel azt is kimondtam, hogy nem lehet azonnal megoldani.* Politikai reformokat egyik napról a másikra meg lehet csinálni, a múlt idők visszajáró kísértő szellemét sirba lehet szorítani, sőt a politikában — ut aliquid fecisse videatur! — szédelegni is lehet és egy kicsit szabad is, de a gazdasági életet nem lehet megcsalni.

Bevallom, hogy szaktárgyam után semmivel sem foglalkozom olyan szeretettel, mint közgazdasági kérdésekkel. Örül a lelkem, ha látom, hogy a gazdasági kérdéseket komolyan veszik és azok elfoglalják lassanként a közjog bitorolt helyét. Azt sem helyesli örömteljesebb szívvel senki, hogy a gazdasági kérdések megoldását komoly tanulmányok előzik meg, de nem tudok elképzelni olyan kérdést, különösen külföldön már szélesesen kitaposott és mindenütt szerencsésen megoldott kérdést, amelynek tanulmányozására három év, pont három év kellene, mert nem a tanulmányozáshoz kell sok idő, nem is ahhoz, hogy a megérett gyümölcsöt leszakítva törvényt csináljunk, vagy törvényes felhatalmazással a végrehajtást útnak indítsuk; hanem a gazdasági élet természetével jár az, hogy a legjobb szándék, a leggyorsabb és legbecsületesebb végrehajtás mellett is *a kívánt hatás elérésére kell sok idő. Meg se kottyan 10—15 esztendő egy jobb képű gazdasági reform hatásának kifejtésében; hát mennyi idő kell akkor egy ősrégi, csaknem történelemelőtti fájó kérdés teljes megoldásához!?*

Mikor a bécsi döntést végig hallgattam és a szörnyű hátravonalat képzeletem térképre helyezte, kimondhatatlan fájdalomat éreztem, mert azonnal arra gondoltam, hogy a székelykérdés súlyosabbá lett, mint valaha volt: *a Székelyföldet gazdasági halál fenyegeti.*

Felesleges arról beszélni, hogy mi lehetett a határok ilyen megvonásának indoka, vagy célja; ha már elfogadtuk a lehetetlent, minden erőnket össze kell szednünk, hogy egyet megmentünk és lehetővé tegyünk: *a puszta létet.*

Ámde hol kezdjük és hol folytassuk!? A közlekedésügy javításánál! De elég-e egy vakbelet beleoperálni a bélrendszerbe, avagy *évekig tartó* munka árán vasuttal összekötni a székelv városokat!? Enélkül ott tűrhető élet el sem képzelhető: *de azonnal* megcsinálni nem lehet.

Ez azonban a nagy komplexszumnak csak elenyésző része. Ezzel nem hozzuk közelebb a Székelyföldet és a legméltányosabb tarifa alkalmazásával sem juthatnak a Székelyföld terményei a termelő vesztesége nélkül versenyképes áron magyar földre, viszont drágábban jut oda minden nélkülözhetetlen árú.

Bármilyen igénytelen, találékony és szorgalmas az ezermesterkedő székelv, arról szó sem lehet, hogy mindent előállítson, amire szüksége van és arra sem lehet elég esze, hogy *élet-szükségleteit beszerezhesse felesleges produktumainak eladása nélkül.*

Nincs az a kigondoló bizottság, amely pl. megmondaná, hogy a csiki székelvek mi módon tudnának annyi búzát termelni, mint amennyire szükségük van és miből vehetik meg a búzát, ha fájukat nem tudják értékesíteni. A Székelyföld kincseinek (bányák, földgáz, petróleum) feltárása, a fát kémiaiilag feldolgozó telepek sora, a mezőgazdaság javítása, gyógyvizek, fürdők, nyaraltatási akciók, kezdő, vagy terhekkel küzdő iparosok és kereskedők támogatása, az oktatásügy átállítása gazdasági és katonai irányba, a nemzet vitális érdekeit tekintetbe vevő bankpolitika, főleg egy, nemcsak a Székelyföld, hanem az egész Erdély viszonyait tekintetbe vevő altruista telepítő bank alapítása stb., stb. — mind olyan dolgok, amelyek elengedhetetlenül szükségesek, de lehetetlenül sok pénzzel és idővel járnak. Sok pénzzel és még több idővel!

A pénz manapság — csak szív kell hozzá! — nem lenne probléma, ha produktív célra munkával alátámasztják, ámde a mai idők csodája sem tudja eltüntetni azt a nehézséget, hogy a tervek valóítására és az új intézmények áldó hatásának kifejtésére *sok idő kell.* Ezen a ponton válik a székelvkérdés, mint minden körmünkre égett, azonnal megoldandó gazdasági kérdés *circulus viciosussá.*

És mégis van a megoldásnak egy módja. Mielőtt erről beszélnék, rengeteg hibánk közül kiragadok egyet.

IV.

A székelykérdés áldozat nélkül azonnal megoldható!

A magyar politikai élet arculatának van egy különleges redője, melyet más nemzetnél hasztalan keresünk. Nehéz ezt elemezni, még nehezebb egyetlen szóval kifejezni.

Szeretünk a középkori romantikus lovag gőgjével az abszolút korrektség hófehér tógájában tetszelegni, de a velünk szemben álló féltől a korrektséget meg nem követelni; egy lát-szólagos úri gesztussal vagyonokat odadobni és a krajcároskodásban nagyok lenni, frázisokat végzetesen komolyan venni, gazdasági életünket elhanyagolni, érdektelenséget színelve magunkat kijátszani és tönkretenni engedni... Ugy gondoljuk, hogy az úri gondolkozással nem fér össze a valóságérzet és érdekeink szilárd érvényre juttatása.

A mult keserves tanulságai, történelmünk monumentális romjai nem gyógyíthattak ki ebből a hibánkból. Ez a hibánk nyilvánul meg a nemzetiségi kérdés kezelésében is. A szabadságharcnak és Trianonnak keserves leckéi sem tanítottak meg a nacionalizmus lényegének felismerésére.

A szabadságharc előtt egyetlen magyar emberről tudok, aki ebben a tekintetben tisztán látott. Nyáry Pál a nemzetiségek követeléséről úgy vélekedett, hogy ha minden kívánságukat teljesítjük és ezzel legyöngítjük magunkat, még lesz egy követelésük: *költözzünk ki a Gobi sivatagra!* Ezt a kívánságot a trianoni korszakban különböző variációkban éppen eleget hangoztatták azok a népek, melyek betegre híztak vérrel szerzett hazánk ajándékba kapott földjéből!

Azt az igazságot, hogy a nacionalizmus a fajok harca és az győz, aki a harcra lelkiileg. testileg jobban felkészül, nem ismertük fel; de édeskevés kivétellel nem ismertük saját viszonyainkat sem. A magyar műveltség fogalmából teljesen hiányzott országunknak és népeinek közvetlen szemlélet alapján való megismerése, mert a divat hóbortja megkívánta, hogy pénziünket idegen földön költsük el és idegen országok ismeretével hencegjünk. A szabadságharc előtt *Terra incognita* (= Ismeretlen föld) címen jelent meg egy könyv rólunk. Ennél találóbb kifejezést nem is lehetne elképzelni. Nem véletlen, hogy egy század mulva Milotay István az Ismeretlen Magyarországról írhatott cikksorozatot, mert még a csonka ország is nagy volt arra, hogy megismerjük.

Ezen az ismeretlen földön a kiegyezés önámító korszakában titokzatosan rotyogott a történelem üstje. A nemzetiségek

céltudatos és következetes, mi pedig a miniszterek változó egyéni ízlése és tudása szerint változó, szeszélyes, következetlen politikai akciókat dobáltunk bele.

Sok tévedésünk között a legnagyobb az volt, hogy „a nemzetiségi kérdés üzlet“, tehát le lehet szerelni anyagi kedvezményekkel. Ebből következett, hogy *házánkban anyagi szempontból a magyaroknak volt a legkedvezőtlenebb helyzete*. Csak a jövő historikusa tudja pontosan megállapítani (Erdélyre vonatkozólag összeállította a statisztikát Baróthy József), hogy 1867 óta mennyi ősi magyar birtok vándorolt idegen kézre; de statisztikai adatok nélkül is osztanunk kell Bartha Miklós nagyszerű megfigyelését: más népeket a nacionalizmus felemelt, megerősített, minket pedig tönkretett és egész lényünkben kiforgatott.

Magyar szempontból nem is beszélhetünk nacionalis korszakról; ez a korszak kiesett történelmünkben.

Egy hihetetlenül elmélyült kozmopolita irány után ugyan a magyar nemzeti érzést felkeltették a reformkorszak szellemhősei és az első sikerek után fantáziájuk megrajzolta a nyelvben, érzésben eggyé olvadó Magyarország képét, de ez a lehetetlen ábránd csak arra volt jó, hogy nemzetiségeink féltékenységet felkeltsen és a kiegyezés korában is titkos törekvéseink bizonyítására szolgáljon; pedig mily távol estünk a reformkor öntudatos nagy magyarjaitól! *Nacionalisták helyett liberálisok lettünk*. Volt egy fellengős lélekből fakadt hihetetlenül liberális nemzetiségi törvényünk, melyet végrehajtani csak akkor lehetett volna, ha nemzetiségeink minden tagja őszintén vallotta volna „az itt élned, halnod kell“-t. Minthogy nem lehetett végrehajtani, mi jutottunk a törvényszegés állapotába, nem azért, mintha ez az állapot tetszett volna, hanem azért, mert ez volt a magyar államegység megőrzésének egyetlen módja. Ez a különleges állapot reánk demoralizáló, a nemzetiségekre fel-emelő hatással volt. Ezt nem tudtuk ellensúlyozni azokkal a hallatlan anyagi kedvezményekkel és más engedményekkel, amelyeket cserében nyújtottunk.

A kor jelszavai között az egyenlőséget vettük legkomolyabban. Ezen a zsilipen át idegenekkel árasztottuk el a közhivatalokat. Nemcsak közéletünkbe, hanem az elkerülhetetlen összeházasodások által vérünkbe is beférkőztek a megbízhatatlan prozeliták, a renegátok és megfertőzték azt.

Történelmünknek legszomorúbb korszakait az igazi magyarok letörése és kiirtása jellemzi. Az Anjouk óta — eltekintve a Hunyadiak korától — minden a magyarság pusztítására

tör, de annyira semmiféle erőszak el nem pusztított, hogy bármelyik korszak magyar jellegét fel ne ismerjük. Még az úgynevezett nemzetietlen korszak is megőrizte különleges magyar jellegét az idegen plundra és idegen nyelv alatt; az u. n. nacionalizmus kora azonban annyira megfertőzte vérünket és átalakította jellemünket, hogy egyesek nemcsak elfajzásunkat állapítják meg, hanem pusztító, sőt pesszimizmussal azt is kétségbe vonják, hogy van-e magyar már?

Erre majd máskor felelek. Most csak azt akarom megállapítani, hogy a nacionalizmus kora a magyarságot megfosztotta ősi vagyonától és vére tisztaságától és a nemzetiségeket megerősítette.

Ha a bécsi döntés után a magyar kormány számot vet azzal, hogy ismét nemzetiségi állammá lettünk, igen helyesen cselekszi. Kétségtelen, hogy alapvető nagy hibákat követtünk el a nemzetiségekkel szemben is (főképpen a rövidlátó kis királyok, a szolgabírák szabad garázdálkodása ártott sokat); de ezek a hibák elenyésznek azokkal a bűnökkel szemben, amelyek saját fajtánkkal szemben terhelik lelkiismeretünket.

Szükséges, hogy tiszta bort töltsünk a pohárba és világosan körvonalazzuk álláspontunkat nemzetiségeinkkel szemben. Az elv az lehet: megadni mindent, amit a kor szelleme megkíván és megkövetelni azt, *amitől az államegység, biztonság és a magyar faj jogos uralmának megóvása érdekében soha le nem mondhatunk.* Aki ennek nem veti alá magát feltétlenül, az a magyar állam területén nem élhet. Ennek a kérdésnek nem bel-, hanem külpolitikai vonatkozása van fontosabb összefüggésben a székelykérdés megoldásával.

A népi elv alapján érdekeltek vagyunk minden állammal szemben, ahol magyarok nagyobb számban élnek. Megkívánhatjuk, hogy emberi jogaitak tiszteletben tartsák és különösen megkívánhatjuk Romániától, hogy keserves 22 év alatt megszokott rendszerét a területén maradt magyarsággal szemben ne folytassa.

Megbocsátás, szeretet, igazság, korrektség mind kiváló, szép erények, de egyoldaluan gyakorolva könnyelműséggé fajulnak.

Mikor arról értesültem, hogy Románia a magyarok tizezeit dobálja át a határokon, egy székely gyűlésen azt mondtam, hogy hála Istennek, annyira elveszítette ítélőképességét, hogy *magyar politikát kezd csinálni helyettünk*, mert mi súlyos provokálás nélkül nem lépnénk arra az útra se, amely 22 év szenvedésekkel teljes tanulságai után természetes lenne;

ellenben Isten és ember előtt jogunk van arra, hogy az újabb sérelmet kétszeresen és ha tovább folytatódik, többszörösen megtoroljuk.

És vártam a megtorlást! Várakozásomat nem elégítette ki az, hogy a kormány innen-onnan összeszedett és kiutasított a kidobált magyarok tömegével szemben szimbolikus számú román lakosokat.

Ha nem is helyesletem, de próbáltam megmagyarázni a bölcs mérsékletet. Úgy gondoltam, hogy miután lemondtunk a történelmi jogról és a népiség elvét elfogadtuk, a romániai magyarok további kiutasítását akartuk elhárítani a nemes példaadással; mert ha Románia a megtorlásra megtorlással felel, a romániai magyarság száma előbb elfogy, mint a hazai románoké és akkor a népiség elvén további revízióról szó sem lehet. Azonban Románia a mi mérsékletünket a *gyöngeség jelének* tekintette és tovább folytatja magyarelles politikáját, melynek bevallott végcélja: mentesíteni megmaradt területeit a magyarságtól!

Nem beszélek arról a csekélyiségről, hogy amikor a kedvetlenül megvont határok és a kirabolva visszanyert országrész erőnket felülmúló kiadásokra kényszerítenek, a kidobált magyarok elhelyezése és táplálása is súlyosabbá teszi helyzetünket; de ha annyi magyar testvérünk szomorú sorsára és a jövőre gondolunk: fel kell vessük a kérdést, hogy nem fog-e rajtunk újabb gyógyíthatatlan sebet ütni az egyoldalulag gyakorolt korrektség és türelem.

Sovány vigasztalás lenne — mint annyi más esetben — azt mondani: tért veszítettünk ugyan, de legalább becsületesek voltunk, mert már a *nemzeti becsület szempontjából is kifogásolható túrni a legsértőbb provokálásokat és a rádión keresztül szóval intézni el olyan ügyet, amelyre csak cselekedet lehet a válasz.*

Különösen bántott a rádiónak a romániai magyarokhoz intézett ismételt intelme az optálás ostyájába burkolt kiutasításokkal kapcsolatban. Nem megoldás az, ha ellenállhatatlan testi és lelki kényszer alatt álló magyar testvéreinket megfenyegetjük azzal, hogy ne számítsanak magyar állampolgárságra, ha engednek a jogtalan nyomásnak, mert ez *nem a rádió és a romániai magyarok, hanem Magyarország és Románia ügye és becsületes elintézésének csak két lehetősége van: a megtorlás, vagy a fegyver.*

Az utóbbi ultima ratio lévén, csak az előbbiről beszélek.

Nem lehet kétséges, hogy a korszak szelleme, Európa új

rendje, biztonságunk és becsületünk egyaránt kötelességünké teszi, hogy véget vessünk az ostoba provokálásoknak és egyoldalú erőszakosságoknak, még pedig a délkelet-európai béke megővéséhez fűződő nagy nemzetközi érdek figyelembe vételével, lehetőleg békés eszközökkel.

Ennek meg is van a módja, ha *hasonlót hasonlóval* viszonzunk.

Minthogy Románia provokálásunk nélkül vetemedett jogtalanságokra és a béke megővésére irányuló türelmes erőlködéseink után is folytatja az egyoldalú, erőszakos lakosságcserét és kihívásait, Isten és ember előtt jogunk van kétszeres és ha ez elégséges nem lenne, háromszoros viszonzásra, tehát egyelőre kétszer majd háromszorannyi erdélyi és erdélyrészi románra kell kiutasítanunk, mint amennyi magyart Románia eddig kiutasított, vagy türhetetlen visszaélésekkel távozásra kényszerített — és bármily nehezünkre esik a barbárság — élnünk kell azzal a jogunkkal is, hogy a magyarországi románokat olyan bánásmódban részesítsük, mint amilyenben romániai magyar testvéreink részesülnek.

A kiutasításokat természetesen tervszerűleg kell végrehajtani: olyan összefüggő területekről, ahol a román lakosság határvédelmi és gazdasági szempontból nem tekinthető kívánatos elemnek. Ez adminisztratív szempontból is meggyorsítja és meggyorsítja a műveletet. A terület kiválasztásánál jön figyelembe a székelykérdés megoldása.

A Székelyföldtől északra esik Beszterce-Naszód vármegye kb. 104.000 és attól északra Máramaros vármegye kb. 94.000 román lakossal.

A besztercei föld valamikor a székelyeké volt. Egy előttünk ismeretlen nagy szerencsétlenség kiirtotta székely lakóit, helyükbe németeket telepítettek, a németek pedig benépesítették a puszta területeket román jobbágyokkal; de még az után is századokon keresztül a közigazgatást jellemző konzervativizmus folytán az egész terület a *székely ispán* hatósága alatt maradt.

Ha tehát arról van szó, hogy hol kezdjük a megtorló kiutasításokat és kiket helyezzünk a kiutasítandó jövevények helyébe, a feladat igen egyszerű: elsősorban Beszterce-Naszód és Máramaros vármegye jöhet szóba és oda telepítendőek a Romániából kiüldözött magyarok és a székely nép azon része, mely túlszaporodása miatt nem találhat megélhetést ősei földjén.

Körülbelül 80.000 lélekre rug a Romániából kiüldözött

magyarok száma: kétszeres megtorlás esetén 160.000 román kiutasítása lehetővé teszi, hogy a két vármegye lakói között válogassunk, kimélve azokat, akik a keserves 22 év alatt a magyarsággal szemben kifogástalanul viselkedtek és akiknek ősei a magyar államnak tett szolgálataik által polgárságot, magyar nemességet nyertek.

A Székelyföld határainak ~~kiterjesztése~~ volt székely őseink vágya a XIV. század óta, ~~de ha birták is fegyverrel, más nem-
zetek jogának sérelme nélkül~~ nem repeszthették szét azt a gyűrűt, amely őket körülvette; most egy nagy magyar sérelem ad alkalmat arra, hogy az ősi Székelyföld egy elveszett részét a székelyeknek visszaadjuk és a sorsdöntő, ősrégi kérdést szerencsésen megoldjuk. A siker titka igen sok esetben az ajánlkozó alkalmak kihasználása. Tapasztalat szerint kedvező alkalmak nem szoktak ismétlődni; nagy dolgokhoz nagy elhatározások illenek. Ki tudja, mikor lesz még egy olyan román kormány, amely ennyire evidens magyar politikát csinál: valósággal kikényszerítve belőlünk a nagy elhatározást!?

Ha a magyar kormány el tudná határozni magát a cselekvésre, nemcsak a székelykérdést oldaná meg és nemcsak a kiüldözött magyaroknak adna otthont, hanem a keleti határok biztonságáról is örök időkre gondoskodna.

A mohácsi vész előtt irták őseink a magyar királynak, hogy az ország végvárai, melyekre annyit költött, egymás után elvesznek; ők pedig a kincstár megterhelése nélkül saját költségükön védelmezték meg eddig a keleti határokat, sőt hadi szolgálatokat teljesítettek az ország más területein és külső országokban is.

Ha a Székelyföld határait elgondolásom szerint kiterjesztjük és a székelységnek határőrszervezetét korszerűen visszaállítjuk, megint bevehetetlen vár lesz az. Az új élettér feleslegessé teszi a vér- és munkaerő pazarló kivándorlást, alkalmat ad arra, hogy népünk csodálatos erőit kifejtse és erőteljesebb oszlopa lehessen a magyar államnak.

DEBRECENI EGYETEM KÖNYVTÁR

Lelt.

10.924-1955